

Aizraujoša un ļoti aizkustinoša grāmata. Maja Lunde ir uzrakstījusi romānu, kurā eleganti apvienota zinātniskā fantastika, distopija un cerība, kā arī individuāli pārdzīvojumi un ģimenes spēks.

Lisa Si, rakstniece

Ja jūs prātojat, kāda grāmata spētu jūs aizkustināt līdz asarām, tad diez vai iedomātos stāstu par biškopjiem un medu... Tomēr tieši to iespēj ģeniālā Maja Lunde ar savu romānu trīs gadsimtu griezumā – sena pagātne, trausla tagadne un bioloģiskajai iznīcībai nolemta nākotne –, ļaujot pieķerties vārgai cerībai, ka bites izdzīvos. Pat neuzsītot pa apokaliptiskajām bungām, autore spējusi uzgleznot līdz sāpēm patiesu ainavu: kas notiks, ja nemācēsīm aizsargāt bites – mūsu biosfērisko sirdsapziņu, svētās zelta vācējas.

Žaklīna Mičarda, rakstniece

Brīžiem biedējošs un brīžiem cerību dāvājošs romāns “Bišu vēsture” spēcīgi rezonē ar aktuāliem un mūsdienīgiem apkārtējās vides jautājumiem. Maja Lunde caur trim visai atšķirīgiem, tomēr savstarpēji saistītiem dzīvesstāstiem mums ieskicē pagātni, tagadni un nākotni, piedāvājot saistošu un aizraujošu lasāmvielu, kas pēc uzbūves atgādina medus kāri.

Brina Grīnvuda, rakstniece

Romāns “Bišu vēsture” ir tikpat daudz par bitēm, cik “Mobijs Diks jeb Baltais Valis” ir grāmata par vaļiem vai romāns “*The Moviegoer*” – par kinofilmām... Lundes romānu raksturo tas, ka tajā apvienoti trīs it kā nesavienojami stāsti, kuru darbība aptver gandrīz divarpus gadsimtus. Iesākumā saikne starp šiem stāstiem ir tikai nojaušama, bet pamazām lasītājs tiek ierauts Majas Lundes meistarīgi izplānotajā sižetā, kurā sen pagātnē pieņemti lēmumi realizējas neparedzamā, bet ļoti ticamā veidā nākotnē.

BookPage

Maja Lunde

Bienes historie

R O M A N

Maja Lunde

Bišu vēsture

R O M Ā N S

No norvēģu valodas tulkojusi

Dace Deniņa

821.113.5-31

Lu 510

Maja Lunde

BIENES HISTORIE

Copyright © 2015, Aschehoug Forlag

Published in agreement with Oslo Literary Agency.

The Latvian language publication of the book was negotiated through Banke,

Goumen & Smirnova Literary Agency.

Cover design © Eivind Stoud Platou / MadeByHandverk.no

Photo: iStock, Karunakar Rayker / Creative Commons

Līdzfinansē
Eiropas Savienības programma
"Radošā Eiropa"

This translation has been published with the financial support of NORLA.

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.¹ pantu persona ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Tulkojums latviešu valodā, Dace Deniņa, 2020

© Mākslinieciskais noformējums, literārā apdare,
izdevums latviešu valodā, Apgāds Zvaigzne ABC, 2020
ISBN 978-9934-0-9023-3

Jesperam, Jensam un Linusam

tao

242. rajons. Šižuna, Sičuāņa, 2098

LĪDZĪGI PĀRAUGUŠIEM PUTNIEM mēs balansējām katrs uz
sava zara ar plastmasas trauku vienā rokā un spalvu otiņu
otrā.

Es rāpos augšup ļoti lēnām, cik piesardzīgi vien spēju. Es
nebiju tam piemērota, ne tā kā daudzas citas sievietes komandā,
manas kustības bieži bija pārāk straujas, man trūka vajadzīgās
smalkās motorikas un precizitātes. Es nebiju tam radīta, un
tomēr man bija šeit jābūt, katru dienu, divpadsmit stundu no
vietas.

Šie koki bija auguši veselu mūžību. Zari trausli kā plāns
stikls, tie krakšķēja zem mūsu svara. Es piesardzīgi pagriezos,
nedrīkstēju kaitēt kokam. Noliku labo kāju uz augstāka zara,
uzmanīgi pievilku klāt kreiso. Beidzot atradu drošu pozīciju
darbam, neērtu, taču stabilu. No šejienes varēju aizsniegt pašus
augstākos ziedus.

Mazais plastmasas trauciņš bija pilns ar bezgala vieglo zeltu,
rūpīgi nosvērtu un izdalītu mums darbdienu sākumā, precīzi
vienādā daudzumā visiem. Es uzmanīgi centos paņemt no trau-
ciņa neredzamu devu un pārnest to uz kokiem. Ikvienu ziediņu
vajadzēja apputeksnēt ar mazo vistas spalvu otiņu, šīs vistas
bija īpaši selekcionētas tieši šādam nolūkam. Neviena mākslī-
gās šķiedras spalva nebija izrādījusies ne tuvu tik efektīva. Tās
bija testētas un testētas, jo laika mums netrūka, manā rajonā
apputeksnēšanas tradīcija bija jau vairāk nekā simt gadus veca.

Bites bija sākušas izzust jau 20. gadsimta 80. gados, ilgi pirms Sabrukuma, tās nogalēja pesticīdi. Pēc vairākiem gadiem, kad pesticīdus vairs nelietoja, bites atgriezās, bet tad jau bija uzsākta apputeksnēšana ar roku darbu. Rezultāti bija labāki, lai gan vajadzēja ārkārtīgi daudz cilvēku, ārkārtīgi daudz roku. Un pēc tam, kad nāca Sabrukums, manam reģionam bija priekšrocības konkurencē. Mums bija atmaksājies būt lielākajiem piesārņotājiem. Mēs bijām pionieri piesārņošanā un tāpēc kļuvām par pionieriem apputeksnēšanā ar roku. Mūs bija izglābis paradokss.

Es pastiepos, cik tālu vien spēju, tomēr nerasniedzu pašu augstāko ziedu. Jau gribēju padoties, taču zināju, ka mani var sodīt, tāpēc mēģināju vēl vienu reizi. Mums atvilka no algas, ja izlietojām putekšņus pārāk ātri. Un atvilka no algas, ja izlietojām pārāk maz. Darba rezultāts nebija redzams. Kad mēs dienas beigās nokāpām no kokiem, uz padarīto norādīja tikai sarkans krīta krusts uz koku stumbriem, vēlams – līdz pat četrdesmit krustiem katru dienu. Tikai kad pienāca rudens un koki bija smagi no augļiem, kļuva skaidrs, kur darbs ir padarīts labi. Bet tad jau mēs sen bijām aizmirsuši, kurš ir apputeksnējis kurus kokus.

Šodien man bija ierādīts Lauks 748. No cik daudziem? Es nezināju. Mana grupa bija viena no simtiem. Bēškrāsas darba apģērbos mēs bijām līdzīgi kā koki. Un tikpat tuvu cits citam kā ziedi. Nekad vieni, allaž bariņā, augšā kokos, vai soļojām pa riteņu risēm no viena lauka uz nākamo. Tikai savu mazo dzīvoklišu sienās mēs varējām palikt vieni, uz dažām stundām dienā. Citādi visa dzīve notika ārā.

Valdīja klusums. Darba laikā bija aizliegts sarunāties. Dzirdēja tikai mūsu piesardzīgās kustības kokos, klusu krekšķi, kāda žavas, drēbju švīkstoņu pret stumbru. Un dažreiz skaņu, ko mēs visi bijām iemācījušies ienīst, – zaru, kurš nokrakšķēja un ļaunākajā gadījumā nolūza. Nolauzts zars nozīmēja mazāk augļu un vēl vienu iemeslu atvilkt no algas. Citādi skaņas radīja tikai

vējš, kas pūta caur zariem, pāršalca ziediem, aizslidēja pār zāli pakalnā.

Pūta no dienvidiem, no meža. Tas slējās tumšs un mežonīgs pret balti ziedošajiem augļu kokiem, kas joprojām bija bez lapām; pēc dažām nedēļām mežs jau būs lekna, zaļa siena. Mēs tur nekad negājām, mums tur nekas nebija darāms. Lai gan tagad klīda baumas, ka arī mežu nocirtīs un apstādīs.

No meža dūkdama atlidoja muša, istis retums. Es jau vairākas dienas nebiju redzējusi nevienu putnu, arī to bija kļuvis mazāk. Putni medija nedaudzos kukaiņus un cieta badu tāpat kā pārējā pasaule.

Piepeši klusumu pārtrauca griezīga skaņa. Svilpe no vadības barakas, signāls dienas otrajam un pēdējam pārtraukumam. Es pēkšņi sajutu, cik stipri man izkaltusi mute.

Kopā ar darbabiedrēm mēs vienā barā nokāpām no kokiem. Pārējās sievietes jau čaloja, šī kakofoniskā kladzināšana bija gluži kā ieslēgta ar pogu mirklī, kad viņas zināja, ka tagad tas ir atļauts.

Es neko neteicu, koncentrējos uz to, lai rāptos lēnām, nokļūtu lejā, nenolaužot nevienu zaru. Man izdevās. Tīrā veiksmē. Es biju neveikla, lempīga, strādājusi šo darbu jau pietiekami ilgi, lai zinātu, ka nekad nedarīšu to pavisam labi.

Lejā zem koka stāvēja dzēriena pudele no saskrāpēta metāla. Es to satvēru un ātri dzēru. Ūdens bija silts, garšoja pēc alumīnija, šīs garšas dēļ es iedzēru mazāk, nekā vajadzētu.

Divi baltās formās ģērbusies jaunekļi no Pārtikas komandas ātri izdalīja atkārtoti lietojamās kastītes ar dienas otro maltīti. Es viena pati apsēdos ar muguru pret koka stumbru un atvēru savējo. Šodien rīsi bija sajaukti ar kukurūzu. Es tos nogaršoju. Kā parasti, mazliet par sāļu, garšvielās mākslīgais čili un soja. Gaļu es nebiju baudījusi jau sen. Lopbarība prasīja pārāk daudz apstrādājamas zemes, un lielai daļai tradicionālās dzīvnieku barības vajadzēja apputeksnēšanu. Lopi nebija šī grūtā roku darba vērti.

Kastīte bija tukša, pirms es sajutu sātu. Es piecēlos un atliku to atpakaļ grozā. Tad paskrēju uz vietas. Kājas bija nogurušas un stīvas no stingajām pozām kokos. Asinis durstīja, es nespēju nostāvēt mierā.

Tomēr tas nelīdzēja. Es ātri palūkojos apkārt. Neviena no vadības neskatījās. Un es žigli nogūlos zemē, man vajadzēja izstiept sāpošo muguru.

Uz mirkli aizvēru acis. Centos izslēgt pārējo sieviešu balsis. Neklausījos, kā viņu čalošana te pieņēmās spēkā, te pieklusa. No kurienes nāca šī vajadzība runāt visām reizē? Viņām tā piemita jau kā mazām meitenēm. Stunda pēc stundas pavadīta grupas sarunās, kuru temats allaž bija vismazākais kopsaucējs un kurās nekad nebija iespējams tā pa īstam iedziļināties. Varbūt vienīgi izņemot reizes, kad apsprieda kādu cilvēku, kura nebija klāt.

Es pati devu priekšroku sarunām divatā. Vai savai pašas sabiedrībai. Darbā bieži vien pēdējai. Mājās man bija Kuaņs, mans vīrs. Mūs gan arī nesaistīja garās sarunas. Kuaņam svarīgs bija viss, kas ir šeit un tagad, viņš bija konkrēts, nealka pēc zināšanām, pēc kaut kā vairāk. Tomēr viņa rokās es atradu mieru. Un vēl mums bija trīsgadnieks Vei Veņs. Par *viņu* mēs varējām runāt.

Tieši brīdī, kad čalošana gandrīz bija ieaijājusi mani miegā, tā strauji aprima. Visas bija apklusušas.

Es piecēlos sēdus. Pārējās sievietes bija pavērsušas sejas pret ceļu.

Grupa tuvojās mums pa riteņu risēm.

Viņi nebija vecāki par astoņiem gadiem, dažus es pazinu no Vei Veņa skolas. Visi bija saņēmuši vienādas darba drēbes, tos pašus sintētiskos bēškrāsas kombinezonus, kādos staigājām mēs, un nāca mums pretī, cik ātri vien īsās kājas spēja nest. Divi pieauguši vadītāji turēja viņus vienā rindā. Viens priekšgalā, otrs aizmugurē. Abiem bija skaļas balsis, kas nemitīgi koriģēja bērnus. Taču vadītāji nerājās, norādījumi tika izteikti ar

sirsnību un līdzcietību. Lai gan mazie nebija pilnībā aptvēruši, kas viņus sagaida, pieaugušie to zināja.

Bērni gāja, sadevušies rokās, nevienādos pāros, garākie kopā ar īsākajiem, lielie uzraudzīja mazos. Nevienmērīgā gaitā, neorganizēti, taču rokas turējās cieši, it kā būtu salīmētas. Varbūt viņi bija saņēmuši stingrus norādījumus nelaist tās vaļā.

Visu skatieni bija pievērsti mums un kokiem. Ziņkārīgi. Daži piemiedza acis, piešķieba galvu.

It kā viņi te būtu pirmo reizi, lai gan visi bija uzauguši šajā rajonā un nepazīna citu dabu kā vien nebeidzamās augļu koku rindas pret pāraugušā meža ēnu dienvidos. Kāda meitene ilgi skatījās uz mani ar lielām, diezgan tuvu novietotām acīm. Viņa pāris reizi pamirkšķināja, tad skaļi nošķaudījās. Pie rokas viņa turēja kalsnu puisēnu. Viņš nožāvājās skaļi un nekautrīgi, nepaceldams brīvo roku pie mutes, itin nemaz nepzinādamies, ka seja izstiepās vienā lielā caurumā. Puisēna žāvas nebija garlaicības izpausme, tam viņš bija par jaunu. Nogurumu izraisīja nepietiekamais ēdiens. Trausla, gara meitene veda mazu zēnu. Viņš smagi elpoja caur aizrūkušo degunu, mute bija vaļā. Garā meitene vilka viņu sev nopakaļ, pagriežusi seju pret sauli, viņa samiedza acis un sarauca degunu, taču turēja galvu augšā, it kā lai iesauļotos vai varbūt sasmeltos spēkus.

Viņi ieradās katru pavasari – šie jaunie bērni. Bet vai viņi tiešām vienmēr bija tik mazi? Vai varbūt kļuvuši jaunāki?

Nē. Viņiem bija astoņi gadi. Kā parasti. Pabeiguši skolu. Skolu... nujā, viņi iemācījās skaitļus un dažas rakstu zīmes, bet citādi skola bija tikai tāda kā kontrolēta uzglabāšanas sistēma. Uzglabāšana un sagatavošanās dzīvei šeit. Treniņš ilgi sēdēt pavisam nekustīgi. *Sēdi mierīgi. Pavisam mierīgi, jā, lūk, tā.* Un uzdevumi smalkajai motorikai. Viņi pina paklājus kopš trīs gadu vecuma. Mazie pirkstiņi izcili piemēroti darbam ar sarežģītiem rakstiem. Tāpat kā šobrīd viņi bija ideāli piemēroti darbam šeit.

Bērni pagāja mums garām, pavērsa sejas uz priekšu, pret citiem kokiem. Tad viņi devās tālāk, cita lauka virzienā. Bezzobainais zēns paklupa, taču garā meitene viņu stingri turēja, lai viņš nenokristu.

Bērni nozuda tālāk lejā, nogrimdami starp kokiem.

“Kurp viņi iet?” jautāja kāda sieviete no manas komandas.

“Droši vien uz 49. vai 50.,” kāda cita atbildēja. “Tur vēl neviens nav sācis.”

Man iekšā sažņaudzās. Nebija nekādas nozīmes, kurp viņi gāja, uz kuru lauku. Svarīgi bija, *kas* viņiem būs jādara...

No barakas atskanēja svilpe. Mēs atkal rāpāmies augšā, es kustējos lēni, tomēr sirds stipri sitās. Bērni nebija kļuvuši jaunāki. Vei Veņš... Pēc pieciem gadiem viņam būs astoņi. Pēc pieciem gadiem būs viņa kārta. Mazie pirkstiņi jau bija trenēti šāda veida darbam.

Astoņgadnieki dārzā, dienu no dienas, sastinguši mazi augumi kokos. Viņiem nebija pat tādas bērnības, kādu piedzīvojām es un mani vienaudži, mēs gājām skolā līdz piecpadsmit gadu vecumam.

Ne-dzīve.

Man drebēja rokas, kad es pacēlu trauciņu ar vērtīgajiem putekšņiem. Mums teica, ka visiem ir jāstrādā, lai saražotu pārtiku, lai izaudzētu pārtiku, ko paši ēdīsim. Visiem jādod savs ieguldījums, arī bērniem. Kam gan vajadzīga izglītība, ja labības krājumi izsīkst? Ja pārtikas devas ar katru mēnesi kļūst aizvien mazākas? Ja vakarā jāliekas gulēt izsalkušam?

Es pagriezos, lai aizsniegtu ziedus aiz muguras, taču šoreiz kustības bija par strauju. Es uzdūros zaram, ko nebiju pamanījusi, piepeši zaudēju līdzsvaru un smagi sasvēros uz otru pusi.

Un tad tas notika. Asā skaņa, ko bijām iemācījušies ienīst. Lūstoša zara skaņa.

Darbu vadītāja ātri pienāca pie manis. Viņa palūkojās augšup kokā un novērtēja kaitējumu, neteikdama ne vārda. Kaut ko ātri ierakstīja bloknotā, pirms atkal aizgāja.

Zars nebija ne garš, ne resns, taču es zināju, ka tagad pazudīs visa šī mēneša peļņa. Nauda, kurai bija jānonāk skārda kastītē virtuves skapī, kur mēs nolikām katru ietaupīto juaņu.

Es ievilku elpu. Nespēju par to domāt. Nespēju neko citu, kā vien turpināt. Pacelt roku, iemērkot otiņu putekšņos, uzmanīgi tuvināt to ziediem, pārvilkt pār tiem, it kā es būtu bite.

Es izvairījos skatīties pulkstenī. Zināju, ka tas nelīdzēs. Zināju tikai to, ka ar katru ziedu, kam pārslidināju otiņu, vakars nāca mazliet tuvāk. Tuvāk stundai, ko es ik dienu varēju pavadīt ar savu mazo. Šīniecīgā stunda bija viss, kas mums ir, un šajāniecīgajā stundā es varbūt varēju kaut ko mainīt. Iesēt sēklu, kas dotu viņam iespēju, kādas man pašai nebija bijis.

Viljams

Mērivila, Hārtfordšīra, Anglija, 1852

VISS AP MANI BIJA DZELTENS, bezgalīgi dzeltens, tas bija virs manis, zem manis, man apkārt, padarīja mani aklu. Taču dzeltenā krāsa bija reāla, nevis manas iedomas, tā cēlās no brokāta tapetēm, ar ko mana sieva Tilda bija aplīmējusi sienas, kad mēs pirms dažiem gadiem te ievācāmies. Tolaik mums bija pietiekami daudz vietas. Mans mazais sēklu veikaliņš Mērivilas galvenajā ielā plauka un ziedēja. Es joprojām biju iedvesmas pārņemts un domāju, ka man izdosies apvienot veikalu ar to, kas man patiesi kaut ko nozīmēja, – dabaszinātnes studijām. Taču tas bija sen, ilgi pirms tam, kad mēs kļuvām par vecākiem aplam daudzajām meitām, un krietni ilgi pirms noslēdzošās sarunas ar profesoru Rāmu.

Ja es būtu zinājis, kādas mokas man sagādās šis dzeltenās tapetes, es nekad nebūtu tās pielāvis. Dzeltenā krāsa nesamierinājās ar palikšanu uz papīra: vienalga, vai es aizvēru acis vai turēju tās vaļā, krāsa bija vienlīdz baismīga. Tā sekoja man miegā un ne brīdi nelaida vaļā, it kā būtu *pati* slimība. Mana kaite nedabūja diagnozi, taču tai bija daudz vārdu: grūtsirdība, drūmība, melanholija. Lai gan neviens ap mani neuzdrīkstējās ņemt šos vārdus mutē. Mūsu mājas ārsts izlikās, ka nesaprot. Viņš aizvien runāja medicīniskos terminos par diskrāziju, ķermeņa šķidrumu līdzsvara traucējumiem, pārāk lielu daudzumu melnās žults. Mana savārguma sākumā viņš bija izmēģinājis asins nolaišanu un pēc tam caurejas līdzekļus, kas padarīja